

*prof. dr hab. Ewa Polak*¹

Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy

*dr Waldemar Polak*²

Uniwersytet Gdański

Ponadnarodowe podmioty gospodarcze i ich wpływ na politykę ekonomiczną państwa

WSTĘP

Zachodzące współcześnie procesy globalizacji związane są ze wzrostem zasięgu, zakresu, szybkości, różnorodności, intensywności, gęstości i siły wzajemnych wpływów, oddziaływań i zależności na skalę ponadregionalną. Kojarzy się je z usuwaniem barier oraz z coraz większą swobodą przepływu przez granicę towarów, usług, kapitału produkcyjnego i spekulacyjnego, ludzi, dóbr kulturowych i technologii, a także patologii społecznych i przestępczości. W ich efekcie powstaje nowy porządek światowy, w którym, obok państw, pojawiają się nowe podmioty prawnomiędzynarodowe, nowe ośrodki decyzyjne oraz dochodzi do olbrzymiej koncentracji i jednocześnie rozproszenia władzy. Następuje transnacjonalizacja norm prawa i transfer wzorców. Globalizacja wpływa na zmianę polityki gospodarczej państw oraz znaczne jej ujednoczenie. Celem podjętej analizy jest ustalenie głównych zewnętrznych uwarunkowań współczesnej polityki gospodarczej oraz kierunków jej zmian i konsekwencji oddziaływań procesów i sił globalnych na podejmowane decyzje i działania w gospodarce.

Do rozwiązania problemu badawczego zastosowane zostały następujące metody i techniki badawcze: analiza literatury przedmiotu, doniesień prasowych, specjalistycznych raportów, danych statystycznych, metoda porównawcza, metoda systemowa, bezpośrednia obserwacja rzeczywistości. Wykorzystano również metodę polegającą na syntetyzowaniu rozproszonych informacji i obserwacji oraz formułowaniu na tej podstawie określonych wniosków opartych na zasadach analizy logicznej i dedukcji.

¹ Adres korespondencyjny: e-mail: e.wap@wp.pl. ORCID: 0000-0002-6584-3506.

² Adres korespondencyjny: e-mail: e.wap@wp.pl. ORCID: 0000-0002-5346-4453.

Ze względu na wymagania dotyczące rozmiarów niniejszego artykułu i obszerność prezentowanej tematyki, w niewielkim stopniu odniesiono się w nim do istniejących teorii na temat zależności pomiędzy globalizacją a polityką gospodarczą³.

Generalnie, linia podziału w zakresie poglądów na temat konsekwencji procesów globalizacji dla polityki gospodarczej państwa przebiega zgodnie ze stanowiskami ich autorów wobec rozwiązań neoliberalnych.

GOSPODARKA GLOBALNA

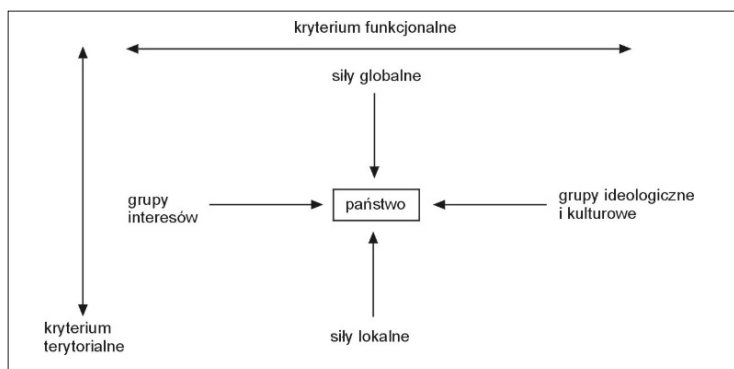
Na całościowy system światowy składa się sieć gospodarek narodowych, globalnych i regionalnych organizacji międzynarodowych, korporacji ponadnarodowych, rynków, podmiotów gospodarczych działających wewnątrz państw oraz państwowe i międzynarodowe regulacje prawne i relacje współzależności, dominacji i podporządkowania. Globalny system ekonomiczny stanowi nową jakość, zmienia bowiem warunki i charakter działania oraz rolę i możliwości poszczególnych jego elementów. Funkcjonowanie jego części składowych można zrozumieć jedynie w kontekście dynamiki całości. Wzrasta w nim znaczenie niepaństwowych, eksterytorialnych podmiotów stosunków międzynarodowych (np. korporacje ponadnarodowe) oraz grupy państw tworzących tzw. centrum gospodarki światowej na czele ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki. Zasady jego funkcjonowania i związane z tym regulacje wynikają nie z demokratycznych procedur, ustaleń i kontroli, ale z gry sił i interesów ekonomicznych na globalnym rynku. Niezbędnym warunkiem jego istnienia jest deregulacja funkcji państwa i jego przychylność dla sił ponadnarodowych.

Kiedyś polityka gospodarcza kojarzona była wyłącznie z oddziaływaniem państwa na gospodarkę, obecnie w definicjach przed państwem i jego organami wymienia się instytucje i organizacje międzynarodowe jako czynnik sprawczy zmian zachodzących w sferze ekonomicznej. Następuje z jednej strony rozproszenie, z drugiej koncentracja władzy ekonomicznej.

Jesteśmy świadkami – jak stwierdza R. Kuźniar – swoistej dezagregacji państwa (...). Państwo zaczyna podlegać fragmentacji, a jego poszczególne segmenty stają się częścią różnych reżimów (systemów regulacji) międzynarodowych, zarówno regionalnych, jak i uniwersalnych: handlowych, finansowych, inwestycyjnych, ochrony środowiska, spraw socjalnych, praw człowieka, w sferze bezpieczeństwa itp. Wpływy i nacisk, jakim podlegają współczesne władze państwowe mają charakter zarówno formalny jak i nieformalny; legalny i nielegalny. Powstają ponadnarodowe struktury regulacyjne. To wszystko nie układa się w jedną ca-

³ Patrz (subiektywny wybór autorów) np.: J.E. Stiglitz, I. Wallerstein, B.R. Chomsky, B.R. Barber, D. Rodrik, A. Lindbeck, M.E. Porter, K. Ohmae, R.G. Lipsey, R. Heibroner, M. Ramesh, J. Manzi, C. Hay, W. Drezner, A. Tonelson, G. Stigler, N. Peltz, J. Sachs, G. Sorman, A. Giddens, G. Soros, L.C. Thurow, M. Olson, D. Harvey, J. Żyżyński.

łość, lecz rządzi się swymi własnymi prawami, obowiązkami, współzależnościami i zależnościami, siłami o różnych wektorach, które „rozrywają” całość zwaną państwem w różnych kierunkach” (Kuźniar, 2004, s. 157). Kształtujący się łąd międzynarodowy ma charakter hybrydowy.

Rys. 1. Siły oddziałujące na państwo

Źródło: opracowanie własne.

Następuje erozja suwerenności państwowej, prymat zobowiązań (w tym finansowych) i interesów międzynarodowych przed zobowiązaniami wobec społeczeństwa, coraz mniejsze możliwości rządów, mniejsza skuteczność i czytelność polityki. W konsekwencji obserwuje się osłabienie struktur państwowych, ograniczenie funkcji sprawowanych przez państwo i rozczarowanie do jego instytucji oraz mechanizmów demokratycznych. Skutki interwencjonizmu państwowego redukuje też rosnąca mobilność zasobów.

Gospodarka nabrała wymiaru globalnego i stała się coraz mniej stabilna i przewidywalna. Państwa są wrażliwsze na wydarzenia, naciski i opinie zewnętrzne (np. opinie agencji ratingowych, ataki spekulacyjne, naciski korporacji ponadnarodowych). Coraz częściej dochodzi do kryzysów finansowych o wymiarze globalnym. Następuje wirtualizacja wartości i wskaźników ekonomicznych. Realna i wirtualna gospodarka stały się niezależnymi od siebie bytami.

Trudno jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie o zmiany w zakresie regulacji prawnych w sferze społeczno-gospodarczej. Generalnie, maleje liczba regulacji ograniczających swobodę przepływu kapitału ponadnarodowego i prowadzenia przez niego działalności gospodarczej. Maleje też prawna ochrona społeczeństwa (przepisy prawa pracy, opieka socjalna itp.). W literaturze można w związku z tym spotkać stwierdzenie o protekcjonizmie dla bogatych i liberalizmie dla biednych. Rośnie natomiast liczba regulacji w prawie międzynarodowym, w tym ułatwień i preferencji dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) oraz regulacji dotyczących kontroli zachowań społecznych (z powodu/pod pretekstem zagrożeń terrorystycznych) (Barber, 2005).

ROLA MIĘDZYNARODOWYCH ORGANIZACJI GOSPODARCZYCH

We współczesnym świecie dominują niepaństwowe, potężne trans- lub międzynarodowe podmioty gospodarcze; obserwuje się koncentrację bogactwa i wertykalizację władzy. W dużym stopniu podporządkowały one sobie państwa i uzależniły je od siebie (Rothkopf, 2009). Są to przede wszystkim potężne przedsiębiorstwa ponadnarodowe, globalne i ponadregionalne organizacje gospodarcze (MFW, BŚ, WTO), regionalne organizacje gospodarcze (np. UE, MERCOSUR, ASEAN/AEC, NAFTA, ABII), tzw. fundusze spekulacyjne, inne instytucje związane z finansami, instytucje służące kształtowaniu opinii publicznej oraz z międzynarodowe sądownictwo.

Pewne ujednoczenie polityki państw wynika z przyjętych zobowiązań międzynarodowych i z obowiązującej zasady prymatu prawa międzynarodowego nad regulacjami wewnętrznymi. Organizacje międzynarodowe uzależniają decyzje o przynależności do nich lub możliwości uzyskania pomocy od przeprowadzenia konkretnych, głównie prorynkowych i liberalizujących gospodarkę, reform (Michałowski, 2008, s. 185). Posiadają przy tym liczne narzędzia wywierania wpływu na pożądane zachowania władz państwowych – oceny „ekspertów”, ograniczanie lub odmowa pomocy, odmowa restrukturyzacji zadłużenia, sankcje ekonomiczne, kary finansowe, zawieszenie w prawach członka organizacji, ostracyzm i izolacja, kształtowanie międzynarodowej tzw. opinii publicznej, materialne i niematerialne gratyfikacje dla polityków.

Wszystkie kraje podlegają corocznemu audytowi. Organizacja ta jest instytucją publiczną utworzoną z pieniędzy podatników, ale nie reprezentowaną i kontrolowaną przez nich. MFW i BŚ w ramach programów dostosowawczych nakłaniają m.in. do rezygnacji z subwencjonowania żywności i paliwa oraz do ograniczenia wydatków i prywatyzację sektora publicznego i zaopatrzenia w wodę, co wpływa na drastyczne pogorszenie jakości życia⁴. Zakres warunkowości MFW systematycznie zwiększał się od 2 do 3 warunków w latach 80. XX w. do kilkunastu, a nawet kilkadziesiątu na początku XXI wieku, co coraz częściej wywołuje zarzuty przekroczenia przez MFW statutowych kompetencji i ograniczania suwerenności gospodarczej państw⁵.

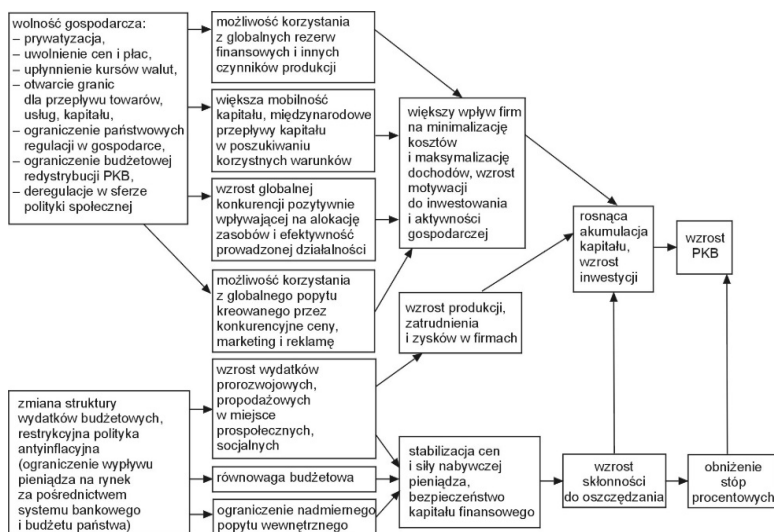
⁴ Na początku lat 90. XX w. zagraniczni doradcy otrzymali w Polsce około 4,5 mld zł za wskazanie, komu sprzedać polskie przedsiębiorstwa.

⁵ Na przykład w 2011 r. MFW pożyczył Portugalii 78 mld euro w zamian za zgodę na radykalną podwyżkę podatków i głębokie cięcia wydatków socjalnych. Polska z kolei została skłonią w 2009 r. do otwarcia tzw. elastycznej linii kredytowej w wysokości 30 mld euro (z której nie korzystała), za co musiała płacić MFW ponad 200 mln zł rocznie i jednocześnie zgodziła się na pożyczanie Funduszowi kwoty 6,27 mld euro na dofinansowanie zachodnich banków w czasie trwania kryzysu. BŚ w ramach narzuconego programu restrukturyzacyjnego skłonił polski rząd do likwidacji części kopalń; sposób, w jaki to zrobić podsunęła Polsce Roland Berger Strategy Consultants, największa niemiecka firma doradcza (<http://wpolityce.pl/gospodarka/230591>). Rumunia w 2013 r., w zamian za pomoc kredytową MFW, zgodziła się wprowadzić opłaty za pobyt pacjentów w szpitalu (<http://www.rynekzdrowia.pl/Finanse-i-zarzadzanie/Rumunia-rzad-wprowadzi-oplaty-za-pobyt-w-szpitalu,127510,1.html>) (2018.04.15).

NEOLIBERALNE PRZEWARTOŚCIOWANIE ZASAD POLITYKI GOSPODARCZEJ

Globalne i regionalne organizacje gospodarcze narzucają państwom określony kierunek reform kojarzony z neoliberalizmem i tzw. Konsensusem waszyngtońskim. Zalecenia tego Konsensusu, bez względu na sytuacje i problemy poszczególnych państw, sprowadzają się do: ograniczenia interwencjonizmu państwowego, uwolnienia cen i płac, upłynnienia kursu walutowego, urynkowienia sektora publicznego, prywatyzacji, ograniczenia budżetowej redystrybucji dochodu narodowego, deregulacji rynku pracy, antyinflacyjnej, restrykcyjnej polityki gospodarczej, otwarcia granic na zagraniczne towary, usługi i kapitał. Globalizacja spycha sektor publiczny na margines.

Neoliberalawie dokonali przewartościowania w zasadach polityki gospodarczej. Uznali, że rzeczywisty dochód narodowy zależy nie od popytu rynkowego, ale od zasobów czynników produkcji (przede wszystkim od kapitału), od efektywności ich wykorzystania oraz opłacalności produkcji. Nierównowaga związana z rosnącym popytem jest, według nich, niwelowana wzrostem cen a nie produkcji. Rosnący popyt skutkuje wzrostem cen i powoduje spadek dochodu narodowego z powodu wzrostu popytu na pieniądź i w konsekwencji wzrostu stóp procentowych. Efektywność polityki gospodarczej oceniają według kryterium równowagi budżetu i rachunku bieżącego, stopnia prywatyzacji, otwartości i liberalizacji gospodarczej oraz jej atrakcyjności dla inwestorów.

Rys. 2. Pobudzanie wzrostu gospodarczego według ekonomistów neoliberalnych

Źródło: opracowanie własne na podst. m.in.: (Galbraith, 2005; Hay, 2005; Stiglitz 2007; Polak, 2009; Selek 2010; Kryk, 2012; Ostapowicz, 2013).

Państwo, według ekonomistów neoliberalnych, narusza naturalną równowagę w gospodarce i osłabia motywacje do aktywności na rynku. Jeżeli jednak przyjmie się, że ingerencja państwa w sferę gospodarczo-społeczną może mieć charakter proprodukcyjny lub prospołeczny i występować może w postaci preferencji lub ograniczeń, to neoliberalowie przez wolność gospodarczą rozumieją sytuację, kiedy państwo z jednej strony wykorzystuje narzędzia interwencjonizmu proprodukcyjnego w postaci preferencji, przywilejów i specjalnej ochrony dla kapitału, a z drugiej poszerza obszar ograniczeń wobec społeczeństwa i polityki społecznej.

Promowana m.in. przez kapitał neoliberalna filozofia związana jest z podejściem mikroekonomicznym i myśleniem propodażowym (Szymański, 2007). Zatrudnienie i płace rozpatruje się tu głównie w kategoriach kosztów (które należy ograniczać), a nie w kategoriach pobudzania popytu, społecznej sprawiedliwości i społecznego dobrobytu. Środkiem pobudzania popytu są: promocja, reklama, kreowanie nowych wzorców kulturowych i stylów życia oraz coraz łatwiejszy dostęp do kredytów i ratalnych form sprzedaży, a nie wzrost dochodów osobistych. Pojawiła się sprzeczność między makroekonomicznymi interesami państwa a mikroekonomicznym interesem firmy, która chce zminimalizować koszty i przerzucić jak największą ich część na otoczenie oraz uzyskać jak największe zyski i przywileje od państwa, wzmacniające jej pozycję konkurencyjną⁶. Jednak racjonalność mikroekonomiczna, bez narzucania warunków brzegowych przez państwo, stoi w sprzeczności z racjonalnością makroekonomiczną.

Racjonalność mikroekonomiczna narzucona też została tak nierynkowym dziedzinom życia, jak ochrona zdrowia, kultura, edukacja, zaopatrzenie w wodę, opieka nad ludźmi starymi i przewlekle chorymi. Instytucje działające w szeroko rozumianej sferze polityki społecznej rozliczane są nie ze swojej społecznej skuteczności, ale z ekonomicznej efektywności. Lansuje się powszechnie pogląd o konieczności sprywatyzowania sektora usług publicznych w celu zwiększenia efektywności jego działania (Polak, 2009). Państwo zwalnia się od odpowiedzialności za funkcjonowanie sfery usług społecznych i ogranicza na ten cel, wydatki budżetowe, które mogą być przeznaczone na dalsze zwiększanie globalnej konkurencyjności (odwracanie strumienia redystrybucji) prywatnych producentów gospodarczych.

Rządy mają do swojej dyspozycji coraz mniej instrumentów, za pomocą których mogą oddziaływać na sferę społeczno-gospodarczą, a ich polityka jest coraz mniej skuteczna. Obserwuje się więc coraz mniejszy wpływ państwa na gospodarkę, kondycję i bezpieczeństwo ekonomiczne obywateli, przepływ informacji, pieniędzy, dóbr i usług, rozwój naukowo-techniczny i kulturalny.

⁶ Na przykład General Electric w 2011 r. odnotowała zysk w wysokości 14 mld USD i nie zapłaciła jednocześnie żadnego podatku dochodowego.

MIEJSCE KAPITAŁU PONADNARODOWEGO WE WSPÓŁCZESNYM ŁADZIE GLOBALNYM

Do głównych sił globalnych, obok międzynarodowych organizacji gospodarczych, zalicza się produkcyjny i spekulacyjny kapitał ponadnarodowy, który staje się coraz bardziej mobilny, eksterytorialny, płynny, lekki i jednocześnie roszczeniowy. Obroty, a nawet dochody wielu korporacji ponadnarodowych przekraczają PKB nawet średnio zamożnych krajów. Kapitał ponadnarodowy korzysta z coraz większych przywilejów i ma ambicje stać się nie tylko władzą ekonomiczną, ale również polityczną i kulturową⁷.

Strategia ponadnarodowego kapitału i jego dążenie do uzyskania przewagi konkurencyjnej polega na:

- redukcji kosztów działalności,
- offshoringu, outsourcingu,
- uwalnianiu się od zobowiązań,
- staraniach o wpływy i przywileje polityczne,
- monopolizacji osiągnięć naukowo-technicznych,
- opanowaniu kultury symbolicznej.

Coraz częściej politycy stają się też zakładnikami i marionetkami w rękach wielkiego kapitału, bez pieniędzy, bez którego nie są w stanie zdobyć władzy. Obowiązuje zasada obrotowych drzwi – zmiana kadry na wysokich stanowiskach pomiędzy światem polityki i sektorem finansów (Buchter, 2010). O skali problemu świadczyć może tytuł artykułu w jednej z amerykańskich gazet w 2012 r.: „CitiGroup zastępuje J.P. Morgan na stanowisku szefa personelu Białego Domu”. J. Stiglitz stwierdził natomiast: „Ludzie idą z Wall Street do rządu, a potem wracają na Wall Street. W ten sposób wypracowują wspólny światopogląd, który hamuje skuteczną reformę systemu finansowego. (...) Goldman Sachs przez swoich ludzi od lat kontroluje Biały Dom” (Stiglitz 2007, s. 203).

Silne grupy nacisku w sposób formalny lub nieformalny mogą w znacznym stopniu wpływać na decyzje rządzących partii. System, w którym występują silne powiązania między światem biznesu i polityki polegające na wzajemnym świadczeniu usług nazywa się kapitalizmem politycznym lub klientystycznym.

Wielgosz uważa w związku z tym, że podstawą globalizacji we współczesnym świecie jest liberalizm dla biednych, a protekcjonizm dla bogatych i transfer pieniędzy od biednych do bogatych (Barber, 2005, 67 i n.). Sytuacja gospodarcza, państw i poszczególnych ludzi została uzależniona od działań i decyzji, na które nie mają oni wpływu.

⁷ Badacze ze szwajcarskiego Federalnego Instytutu Technologii w Zurychu policzyli, że 147 korporacji dysponuje większą siłą niż państwa, a mniej niż 1% korporacji kontroluje 40% globalnej sieci (Janik, 2013).

Tabela 1. Państwowe regulacje w krajach rozwijających się dotyczące BIZ w latach 1991–2010

Lata	Liczba regulacji korzystnych dla BIZ	Liczba regulacji mniej korzystnych dla BIZ	Liczba państw, które wprowadziły regulacje w swoim prawodawstwie
1991	80	2	38
1995	101	1	59
1999	106	6	62
2003	135	16	78
2006	131	9	62
2010	147	3	65

Źródło: (UNCTAD, 2001; Hay, 2005; UNCTAD, 2011).

Konsekwencją nacisków wywieranych na państwo jest coraz przyjaźniejsza dla dużych przedsiębiorstw polityka gospodarcza, czego przykłady zaprezentowano w tabeli 1. W niemal wszystkich krajach obniżeniu ulegają też stawki CIT i najwyższe stawki PIT. Kierunek dalszych zmian w zakresie władzy ekonomicznej pokazują negocjowane w ostatnim okresie umowy pomiędzy USA i Kanadą a innymi krajami, oficjalnie w sprawie wolnego handlu, a w rzeczywistości prowadzące do wzrostu dominacji krajów najwyżej rozwiniętych i pochodzącego z nich kapitału. Są one negocjowane z pominięciem udziału przedstawicieli społeczeństwa i mają charakter niejawni. Według „The Guardian”, około 92% uczestników negocjacji to lobbyści korporacyjni⁸. Dotyczą wielu sfer życia, a ich realizacja prowadzi do zmian w relacjach pomiędzy sferą biznesu, światem polityki i społeczeństwem, jest zagrożeniem dla funkcjonowania państwa i demokracji. Ważnym ich elementem jest zniesienie instrumentów ochrony rynku o charakterze parataryfowym i pozataryfowym. Jeżeli chodzi o umowę CETA, najwięcej obaw budzi zapis o trybunałach inwestycyjnych, przed którymi przedsiębiorstwa (tylko zagraniczne) mogą zaskarżyć każdą decyzję państw, z pominięciem oficjalnych dróg legislacyjnych. Powodem do zaskarżenia może być każda sytuacja, w której korporacja uzna, że przepisy państwa godzą w jej interes. Może to być np. zaskarżona przez korporacje w Egipcie płaca minimalna, zakwestionowane przez korporacje amerykańskie w Meksyku przepisy ekologiczne, zaskarżona przez koncern tytoniowy *Philip Morris* informacja o szkodliwości palenia umieszczona na opakowaniu papierosów. Państwa mogą się jedynie bronić⁹. Trybunały mają charakter prywatny, a postępowania przed sądem arbitrażowym, jego przebieg i rezultaty mogą mieć charakter tajny, aby obywatele nie mogli się dowiedzieć, jakie

⁸ W negocjacjach brak jest strony społecznej i głosu przedstawicieli większości zainteresowanych państw. Na obrady uczestnikom nie wolno wносить telefonów, kopiować dokumentów, a nawet robić notatek.

⁹ W latach 90. XX w. polskie władze podpisały około 60 bilateralnych umów międzynarodowych zawierających możliwość powołania sądu arbitrażowego, z których jednak, w przeciwieństwie do ww. umów wielostronnych, mogą się wycofać.

kwoty pieniędzy przyznały korporacjom z budżetów państw prywatne sądy¹⁰. Umowy te mogą ograniczyć możliwości finansowe budżetów, obniżyć standardy społeczne, zmniejszyć bezpieczeństwo żywności¹¹, doprowadzić do prywatyzacji i deregulacji usług publicznych. Zastraszane państwa wycofują się z obrony interesu publicznego, z regulacji chroniących środowisko naturalne, interesy pracowników, konsumentów, kredytobiorców¹². Konsekwencją podpisania tego typu umów jest przeniesienie prawa do podejmowania decyzji z poziomu parlamentów, rządów, obywateli na rzecz ekspertów, lobbystów i prawników finansowanych przez międzynarodowy kapitał (Oręziak, 2015; *Co to jest CETA...*, [http](http://)). Może to spowodować prywatyzację stanowienia prawa. Jak pisze Ostapowicz, rządy państw stają się użytecznym instrumentem globalnych firm, banków i rynków (Ostapowicz, 2013).

DYSKUSJA NAD KIERUNKAMI ZMIAN POLITYKI REGULACYJNEJ PAŃSTWA – PODSUMOWANIE

Z neoliberalizmem kojarzona jest presja na deregulację i w konsekwencji obniżenie norm chroniących pracowników, konsumentów, środowisko (*race to the botton*). Jednak nie zawsze tak jest. Niektórzy badacze twierdzą, że w wyniku procesów globalizacji zwiększeniu ulega liczba regulacji prawnych oraz następuje na skutek tego podniesienie standardu życia (*race to the top*) (Solek, 2010). Często zauważyć też można, że kapitał wybiera miejsca, w których są silne związki zawodowe, duże transfery socjalne, wysoka redystrybucja budżetowa PKB i koszty pracy (Hay, 2005, s. 240). Wysokie koszty pracy mogą być bowiem rekompensowane przez wysoką produktywność oraz stabilność prowadzenia działalności gospodarczej. Wydaje się, że ocena wpływu globalizacji na politykę regulacyjną państwa zależy od poziomu rozwoju gospodarczego i pozycji międzynarodowej kraju, dziedziny gospodarki, rodzaju procesów gospodarczych, rodzaju oraz wielkości podmiotów gospodarczych, których dotyczy analiza. Jak pokazano np. w tabeli 1, rośnie liczba regulacji prawnych dotyczących ułatwień dla BIZ, rośnie też liczba przepisów, które w m.in. związku z zagrożeniem terro-

¹⁰ Przykładem dowolności wysokości roszczeń i ferowanych wyroków jest sprawa inwestora *Abris Capital* przeciwko decyzji polskiej Komisji Nadzoru Finansowego. Inwestor zainwestował w Polsce 400 mln zł, a stracił w wyniku sprzedaży inwestycji 20 mln zł. Jednak kwota odszkodowania w pozwie wyniosła 2 mld zł, na tyle bowiem firma oszacowała swoje przyszłe stracone zyski.

¹¹ W UE jest 1300 substancji zakazanych przy produkcji kosmetyków, w USA – tylko 2. Na 82 pestycydy zabronione w UE, wszystkie są dozwolone w USA. W UE konieczne jest udowodnienie przez przedsiębiorstwa, że wprowadzane środki są bezpieczne; w USA – że szkodzą.

¹² Polska w 2014 r. musiała bronić się przed pozwami korporacji na kwotę ok. 8 mld zł, a w 2015 r. – 10,3 mld zł. W 2009 r. w wyniku sporu PZU – Eureko, Polska musiała wypłacić holenderskiej firmie 8 mld zł.

rystycznym powodują większe możliwości kontrolowania i inwigilowania społeczeństwa przez państwo. Coraz ściślejszym regulacjom podlega ochrona środowiska i przeciwdziałanie dyskryminacji. Dotyczy to zwłaszcza krajów rozwiniętych. Wzrasta również liczba przepisów prawa międzynarodowego i konieczność ich implementacji przez poszczególne państwa. Tak więc wzrost regulacji i deregulacji zachodzi równocześnie w różnych obszarach życia społeczno-gospodarczego. Powoduje to zmianę sytuacji poszczególnych krajów i grup społecznych je zamieszkujących.

BIBLIOGRAFIA

- Barber, B.R. (2005). *Imperium strachu. Wojna, terroryzm i demokracja*. Warszawa: Wydawnictwo Muza.
- Buchter, H. (2010). Mocarstwo z drzwiami obrotowymi. *Die Zeit* z 2.07.2009, za: *Forum*, nr 30.
- Galbraith, J.K. (2005). *Gospodarka niewinnego oszustwa*. Warszawa: MT Biznes.
- Haliżak, E., Kuźniar, R., Simonides, J. (red.). (2004). *Globalizacja a stosunki międzynarodowe*, Bydgoszcz–Warszawa: Wydawnictwo Branta.
- Hay, C. (2005). Globalization's Impact on States. W: J. Ravenhill (red.), *Global Political Economy* (s. 24–36). Oxford: Oxford University Press.
- Rynek zdrowia*. Rumunia – rząd wprowadzi opłaty za pobyt w szpitalu. Pobrane z: <http://www.rynekzdrowia.pl/Finanse-i-zarzadzanie/Rumunia-rzad-wprowadzi-oplaty-za-pobyt-w-szpitalu,127510,1.htm> (2018.4.15).
- Biznes. Gazeta Prawna*. Co to jest CETA. Pobrane z: <http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/980577,co-to-jest-ceta-10-rzeczy-ktorych-nie-wiecie-o-umowie-ue-kanada> (2018.4.17).
- Janik, M. (2013). Korporacje ważniejsze niż państwa. *Dziennik Gazeta Prawna*, 246/247/248.
- Kryk, B (red.). (2012). *Polityka gospodarcza – teoria i praktyka*. Szczecin: Economicus.
- Michałowski, T. (2008). *Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Działalność i propozycje reformy*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Oreżniak, L. (2015). O TTIP: Umowa pomiędzy UE i USA będzie korzystna tylko dla wielkich korporacji. *Gazeta Prawna – Biznes*, nr 6.
- Ostapowicz, B. (2013). Współczesna polityka gospodarcza w warunkach globalizacji. *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, 32, 111–138.
- Polak, E. (2009). *Globalizacja a różnicowanie społeczno-ekonomiczne*. Warszawa: Difin.
- Rothkopf, D. (2009). *Superklasa*. Warszawa: Prószyński i S-ka.
- Solek, A. (2010). Wpływ globalizacji na politykę regulacyjną państwa. W: Z. Dach (red.), *Polska wobec procesów globalizacji. Aspekty społeczno-ekonomiczne*. Kraków: PTE.
- Stiglitz, J. (2007). *Wizja sprawiedliwej globalizacji*. Warszawa: PWN.
- Szymański, W. (2007). *Czy globalizacja musi być irracjonalna*. Warszawa: SGH.
- UNCTAD (2001). *World Investment Report*.
- UNCTAD (2011). *World Investment Report*.

Streszczenie

W ostatnich trzydziestu latach rośnie rola i znaczenie globalnych i regionalnych organizacji gospodarczych. Nadają one ton i kierunek nie tylko przemianom ekonomicznym, ale i politycznym, społecznym oraz kulturowym we współczesnym świecie. Wpływają na kondycję ekonomiczną państw i regionów. Stopniowo przejmują globalną władzę. Spychają one politykę i związane z nią zasady demokracji na margines. Przyjęło się uważać, iż przynależność do tych organizacji oraz zainteresowanie kapitału ponadnarodowego określonym państwem, uwiarygodnia, nobilituje i włącza kraje do światowego systemu gospodarczego. Dla krajów biedniejszych lub pogrążonych w kryzysie wiąże się to z możliwością uzyskania zwrotnej lub bezzwrotnej pomocy, dostępu do postępu technicznego lub dopływu kapitału produkcyjnego. Okupione jest to jednak koniecznością akceptacji ujednoczonej neoliberalnej polityki gospodarczej, ograniczeniem suwerenności i rezygnacją z części swoich kompetencji i, a nawet interesów. Celem podjętych badań jest analiza głównych uwarunkowań współczesnej polityki gospodarczej i kierunków jej zmian oraz skutków oddziaływań procesów i sił globalnych na decyzje podejmowane w gospodarce.

Słowa kluczowe: globalizacja, polityka gospodarcza, gospodarka globalna.

Transnational companies and their impact on the state economic policy

Summary

The study is devoted to the analysis of the impact of global and regional economic organizations and large transnational companies on the policy and the condition of the state and its citizens. Transnational companies are becoming the dominant players in the international arena. These economic actors are putting ever-increasing demands to the state, they are forcing the implementation of solutions favourable to themselves, and they are taking over some of the state functions. Because of the transnational and often even intercontinental range of their activities, there is no comparable economic power. The power transforms into political and socio-cultural influence. International economic organizations are limiting the sovereignty of the state, especially in those areas where government policy comes into conflict with the interests of capital. The growing impact of the international capital can provide both opportunities as well as challenges and threats to the functioning of the state and its security.

Keywords: globalization, economic policy, global economy.

JEL: F62, E60.